

Asutuksen muutokset Savossa ja Karjalassa

Liite 2

Sisällysluettelo

Asutuksen muutokset Laatokan Karjalassa	3
Muuttoliikkeestä Karjalasta Savoan	10
Muutto Savosta ennen Stolbovan rauhaa 1617.....	15
Muuttoliikkeestä Savosta Karjalaan	19
Rajako railona aukeaa?	20

Asutuksen muutokset Laatokan Karjalassa

Karjalan asutushistoria alkaa mesoliittisesta kivikaudesta. Antrean Korpilahden verkkolöytö on varhaisin ja ulottuu noin 9200 vuoden taakse. Myöhäisellä kivikaudella Karjalan kannas ja Laatokan Karjala olivat tiheimmin asuttuja alueita. Noin 5000 vuotta sitten Vuoksen synty ja sitä seurannut Nevan synty n. 3100 vuotta sitten merkitsivät Laatokan ympäristössä ratkaisevia muutoksia asutuksellisten keskusten synnylle.

Koko kivikauden ajan asutus keskittyi pääasiallisesti Vuoksen alajuoksun alueelle ja Laatokan luoteisrannikolle, missä oli paljon kalaisia järviä, salmia ja lahtia sekä asuinpaikoiksi kelpaavia saaria ja rantoja (Muolaan, Räisälän, Kuakolan, Hiitolan ja Kurkijoen alueet). Muutamia löytöjä on tehty myös Sortavalan alueelta..

Kivikauden runsaslöytöistä vaihetta seurasi prossikauden ja esiroomalaisen rautakauden ajan löytöjen niukkuus. Tunnettu tosiasia on, että ensimmäisen esikristillisen vuosituhannen lopussa ilmasto muuttui huonommaksi, mutta ratkaisevampaa lienee kuitenkin se, että Nevan syntyprosessi pronssikauden alussa n. 3100 vuotta sitten aiheutti Laatokan pinnan alenemisen yli 10 metrillä ja asuinpaikat jäivät kauas rannasta ja usein oli siirryttävä uusille asuinsijoille kalapaikkojen kuivuttua. Asutus supistui ja jakaantui pienemmiksi ryhmiksi. Vanha kivikautinen perinne saattoi jatkua myös metallikaudella vanhojen kaupallisten suhteiden katkettua.

Laatokan Karjalan kukoistava kivikautinen kulttuuri pysähtyi lähes 2000 vuodeksi. Silti on osoitettu, että asutus jatkui katkeamatta kivikaudesta rautakauteen.

Laatokan seudun merkitys kasvoi 700-luvun puolivälissä, kun viikingit ottivat käyttöön Skandinaaviasta Mustallemerelle ja sieltä Itä-Rooman keisarikuntaan kulkeneen kauppareitin. Laatokka, Olhavajoki ja Ilmenjärven reitti oli yksi tärkeä osa viikinkien käyttämää kauppareittiä. Syntyi mm. Ladoga-niminen kansainvälinen kauppa- ja käsityökeskus. Samalla Karjalaan alkoi siirtyä länsisuomalaisia siirtolaisia. Juuri tämä ilmiö on antanut aiheen pohtia karjalaisten alkuperäkysymystä: merkitsevätkö lisääntyneet länsisuomalaiset kalmistolöydöt myös karjaisen väestön häviämistä. Viikinkiajan kalmistot olivat selvästi soturien hautoja miekkoineen, keihäineen ja taistelukirveineen.

Aleksander Saksa osoittaa, että viikinkiajalla perinteistä maanviljelyä harjoittava väestönosa siirtyi entistä selvemmin peruselinkeinosta turkisten hankintaan. Laatokan Karjalan ilmestyi uusia ihmisryhmiä, joiden elämä ja toiminta ei liittynyt rajoitettuun alueeseen, vaan he olivat mukana kansainvälisessä turkiskaupassa. Maanviljelyn varassa puolestaan syntyi 1000-luvulla pysyviä väestökeskuksia ja tällöin juuri Laatokan Karjala parhaine viljelysalueineen muodostui tärkeäksi asutusalueeksi.

Ristiretkiaikana 1100-luvulta lähtien Karjala muodostuu omaksi kulttuurialueekseen. Ns. Muinais-Karjalan ydinalue oli Vuoksen varrella ja Laatokan Karjalassa. Vuoksen reitistä kehittyi karjalaisten sisäinen pääväylä. Alueen identiteetin pohjan muodostivat väestön yhteiset sotilaalliset ja hallinnolliset intressit sekä taloudelliset ja kulttuuriset syyt.

Näin syntyy Karjalan alue, jonka väestöstä syntyi karjalainen heimo, jonka nopea väestönkasvu perustui maatalouteen eikä siihen vaikuttanut eri suunnilta muuttaneet ihmisryhmät. Karjala eli uutta kukoistusta 1100- ja 1200-luvulla

Karjalan kukoistuksesta sotatantereeksi

Keskiajan lopulla ja 1600-luvulla karjalaisten asuinalue jaettiin monta kertaa. Idän ja lännen poliittiset ja uskonnolliset ristiriidat johtivat Ruotsin ja Venäjän kilpailuun karjalaisten asuttamasta alueesta. 1200-luvulta lähtien ortodoksisuuteen kääntyneet laatokankarjalaiset joutuivat politiikan pelinappuloiksi ja lopulta valitsemaan puolensa 1600-luvun alkupuolella. Laatokan Karjalaa hallitsivat 1400- ja 1500-luvulla venäläiset, ensin Novgorod ja sitten Moskova. Korelan ujesti oli yksi viidestä alueyksiköstä, joihin Novgorod oli jaettu. Maat kuuluivat pääasiassa paikalliselle karjalaiselle ylhäisölle, tosin suuromistukset olivat hajonneet lukuisissa perinnönjaoissa.

Valamon ja Konevitsan luostareiden kehittyessä 1500-luvulla suuri osa karjalaisille kuuluneista maista joutui niille: ensin mainittu omisti 67 ja jälkimmäinen 58 kylää ja niissä asui yhteensä 400 talonpoikaisperhettä. Mittavimmat omistukset esim. Valamolla oli Sortavalan, Sakkolan ja Kurkijoen pogostoissa. Myös Novgorodin metropoliitta omisti noin kolmasosan Kurkijoen ja Sortavalan tiloista.

Taulukko 1. Talolukujen kehitys Laatokan Karjalassa 1500-1764

Pitäjä	1500			1637			1690			1764		
	ort.	lut.	yht.	ort.	lut.	yht.	ort.	lut.	yht.	ort.	lut.	yht.
Räisälä	146		..	1	164	166		
Pyhäjärvi	130	-	123	123	-	213	213	
Sakkola	165	13	133	146	1	203	204	
Rautu	183	23	141	164	26	200	226	
Eteläosa, yht.	624	36	397	433	28	781	809	
Tiurala	276	134	128	262	16	330	346	25	277	302		
Kurkijoki	187	227	146	373	19	390	409		
Jaakkima	169	284	126	410	10	377	387		
Länsiranta	632	645	400	104 5	45	109 7	114 2					
Joukio	64	131	220	351	27	416	443		
Uukuniemi	17	109	41	150	4	164	168	2	162	164		..
Länt. Ylämaa	81	240	261	501	31	580	611		
Sortavala	425	423	50	473	13	398	411	42	359	401		
Impilahti	113	184	21	205	14	154	168	132	108	240		
Salmi	283	207	9	216	113	91	204	247	-	247		
Itäranta	821	814	80	894	140	643	783	421	467	888		
Ruskeala	61	215	24	239	6	205	211	174	207	381		
Suojärvi	57	146	-	146	109	-	109	194	3	197		
Suistamo	44	191	1	192	80	70	150	138	31	169		
It. Ylämaa	162	552	25	577	195	275	470	506	241	747		
Laatokan karjala	232 0	2287	116 3	345 0	439	337 6	381 5					
Pohjois-Karjala	310	1197	308	150 5	174	160 3	177 7	256	3474	3730		
Käkisalmen lääni	263 0	3484	147 1	495 5	613	527 9	589 2					

Vuonna 1500 Laatokan Karjalassa oli 2300 ortodoksista taloa ja noin 20.000 asukasta. Vuoteen 1637 mennessä tilojen määrä oli kasvanut noin 3400:aan ja väkiluku noin 30.000:een henkeen.

Luterilaisen uudisasutuksen merkitys näkyy siinä, että taloista jo kolmannes oli luterilaisia. Karjalan väestöhistorian käännekohdaksi muodostui v. 1656-1658 Kaarle X Kustaan ns. *ruptuurisota*. Karjalaisen väestön siirtyminen, joka oli alkanut jo 1600-luvun alkupuolelle, kiihtyi nopeasti sodan aikana ja sen jälkeen. Laatokan Karjalassa asutuskuva muuttui täydellisesti, sillä vuonna 1690 ortodoksien asuttamia taloja oli enää runsas kymmenesosa 3800 talosta. Ainoastaan Raja-karjala säilytti suuremmassa määrin alkuperäistä ortodoksista asutusta muita alueita paremmin.

Kaiken kaikkiaan Käkisalmen läänistä ruotsalaisten verotusta, uskontoa ja hallintokoneistoa pakoön lähti noin 30.000 ortodoksia ja kuten taulukosta nähdään monet Laatokan Karjalan pogostat menettivät lähes kokonaan ortodoksisen asutuksensa. Vuonna 1690 Laatokan Karjalassa asukkaita ei juurikaan ollut enemmän kuin 50 vuotta aiemmin. Asukasluvu oli kasvanut vain 34.000:een henkeen.

Yhteenvetona voidaan todeta, että 1700-luvun lopulle tultaessa rannikon asutus oheni ja sen lähin takamaa asutettiin. Asutuskuvaan vaikutti poliittisten olojen lisäksi 1600-luvun lopulla valinneet ilmaston jyrkät vaihtelut. "Pieni jääkausi" vaikutti niin pellon kuin kaskenkin tuottoon. Laatokan Karjalan taloluku kasvoi 1500-luvulla erittäin hitaasti ja jopa aleni rannikkopitäjissä ja sisämaassakin sotien ja osittain Iivana IV:n hallintopolitiikan seurauksena. Läntisessä osassa taloluvun kasvu alkoi jo ennen Stolbovan rauhaa ja jatkui edelleen, kun entisen valtakunnan rajan yli tulvi lännestä luterilaista väestöä. Itäosassa ortodoksiväestön poismuutto piti talolukua matalana. *Ruptuurisodan* ja senaikaisen joukkopaon jäljet ilmenivät 1680-luvulla jokaisessa pitäjässä. Uudenkaupungin rauhan jälkeen taloluku kasvoi nopeimmin alueen itäosassa, hitaammin uudella valtakunnanrajalla huolimatta viranomaisten asutustoimenpiteistä. Asuttujen talojen peltoalat kasvoivat huolimatta väestön vaihdoksesta. Talokohtaiset keskimääräiset peltoalat kaksinkertaistuivat osittain taloluvun alenemisen myötä. Kaskiviljelys Laatokan Karjalassa väheni ja rannikkopitäjissä kaskenpolto jäi peltoviljelyksen varjoon jo 1600-luvun lopulla. Kalastus oli talon vaurauden kannalta keskeinen. Varakkaimmat viljelijät olivat ahkeria kalastajia Laatokalla.

Talot lahjoitusmaaisännän ikeen alla

Laatokan Karjalan talot joutuivat ruotsalaisten lahjoitusmaaomistajien ikeen alle jo 1600-luvun puolivälissä. Tilanne ei helpottunut Uudenkaupungin rauhan jälkeenkään, jolloin tsaari Pietari Suuri jakoi Laatokan Karjalan alueet omille sotapäälliköilleen, virkamiehille ja osin luostareille.

Vaikka karjalaisten lahjoitusmaatalonpoikien asema Venäjän yhteydessä oli varsin hyvä verrattuna moniin muihin Venäjän alueisiin tai saksalaisten ja tanskalaisten maaorjien asemaan nähden, silti lahjoitusmaaisännän alaisuudessa maatalouden kehittämistä rajoittivat lampuotiasema ja verotuskäytäntö.

Vihdoin vuonna 1863 valtiopäivien annettua esityksen 16 miljoonan markan valtiolainan ottamisesta lahjoitusmaiden lunastamiseksi valtiolle näytti koittavan uusi aika lahjoitusmaakysymyksen ratkaisussa.

Suomen Karjalassa alkoi asutusprosessi, jossa valtio 1800-luvun loppuun mennessä lunasti lahjoitusmaita yhteensä yli miljoona hehtaaria eli noin puolet myöhemmin luovutetun Karjalan maa-alasta. Tällä alueella asui 1870-luvun alussa noin 80 000 ja vuosisadan vaihteessa noin 130 000 lahjoitusmaatalonpoikaa.

Maatalousreformi ei täysin onnistunut lahjoitusmaita viljelleiden lampuotien nopeassa itsenäistämisessä. Niinpä viimeisimmät eli Suojärven lampuodit saivat perintökirjat tiloihinsa vasta vuonna 1922. Tämä johtui monesta eri syystä: ensinnäkin isojakotoimituksiin ja verollepanoon (olivat lampuotitilojen perinnöksi ostojen edellytyksiä) ei ollut riittävästi työvoimaa ja lisäksi valtion metsänmyynnit viivästyttivät isojako- ja verollepanotoimituksia useita vuosia. Tämän vuoksi monet huonossa taloudellisessa asemassa olleet lampuotitilat siirtyivät esimerkiksi Salmissa ja Suojärvellä metsäyhtiöille ja yksityisille metsäkeinottelijoille.

Pientilat yleistyvät

Lahjoitusmaat olivat eräänä syynä myös yhteen Viipurin läänin erityispiirteeseen eli pientilavaltaisuuteen. Vanhassa Suomessa tilojen jakaminen oli erittäin yleistä 1700-luvulla, jolloin esimerkiksi Ruotsiin kuuluneilla Pohjois-Karjalan talonpojilla ei tätä oikeutta ollut. Jakomääräykset höllentyivät vuosisadan loppua kohden, kunnes vuonna 1916 poistettiin kaikki pinta-alaan ja manttaaliin kohdistuneet rajoitukset tilaa halottaessa ja lohkottaessa.

Tämän jälkeen Viipurin läänissä alkoi ennen näkemätön maatilojen jakamisaalto: vuonna 1901 maarekisteriin merkittyjä tiloja oli 36 000 ja vuonna 1941 jo 141 000 kappaletta. Tällainen vauhti tilojen jakamisessa johti tilakokojen huomattavaan pienenemiseen. Vuonna 1935 129 000 tilalla oli maata yhteensä 2,6 miljoonaa hehtaaria eli tilojen keksimääräinen koko oli 21 hehtaaria, samaan aikaan koko Suomen tilojen keskimääräinen ala oli puolet suurempi. Viipurin läänin eri kihlakunnissa oli kuitenkin huomattavia eroja tilojen koossa vuonna 1935.

Kihlakunta	alle 1 ha	1-5 ha	5-10 ha	10-20 ha	yli 20 ha	Tilojen määrä yhteensä
	%	%	%	%	%	
Ranta	37	21	12	12	18	22978
Kymi	32	18	9	11	30	15835
Lappee	21	13	8	12	46	10801
Jääski	24	17	10	13	36	15340
Äyräpää	43	17	10	13	17	21646
Käkisalmi	12	23	15	20	30	13101
Kurkijoki	13	18	14	19	36	10137
Sortavala	13	20	15	21	31	8735
Salmi	11	16	9	14	50	10319
Viipurin lääni	27	18	11	14	30	128892

Taulukko 2. Peltokokojen lukumäärä eri Viipurinläänin kihlakunnissa v. 1935

Koko läänissä pientilojen osuus oli peräti kaksi kolmasosaa. Koko maahan suhteutettuna Viipurin läänissä oli alle 20 hehtaarin tiloista peräti neljäsosa ja yli 100 hehtaarin suurtiloista vain kaksi prosenttia. Läänin alueelliset erot olivat kuitenkin huomattavat, sillä esimerkiksi Salmin kihlakunnassa yli 100 hehtaarin tiloja oli kymmenesosa kaikista tiloista, kun taas Äyräpään kihlakunnassa vain 0,6 prosenttia.

Peruslinkeino kukoistaa Laatokan Karjalassa

Suomen Karjalassa, kuten koko Suomessakin, maatalouden tehostuminen 1800-luvun lopulta lähtien näkyy hyvin selvänä peltoalan kasvuna, kuten oheisista luvuista havaitaan.

vuosi	Viipurin lääni		Luovutettu Karjala		Pohjois-Karjala	
	peltoa (ha)	kasvu-%	peltoa (ha)	kasvu-%	peltoa (ha)	kasvu-%
1880	100 000		64 000		24 000	
1900	163 000	61	101 000	57	42 000	75
1910	239 000	48	154 000	52	52 000	24
1920	245 000	3	156 000	1	53 000	2
1929	306 000	25	198 000	27	69 000	25
1939	385 000	26	229 000	16	93 000	35

Taulukko 3. Peltoalan kasvu 1800-luvulla

Karjalan eri alueilla peltoalan kasvu oli saman suuntaista. Kasvua tapahtui erityisesti 1800-luvun lopussa ja tämän vuosisadan ensimmäisellä vuosikymmenellä eli ajanjaksolla, jolloin Suomen maataloudessa tapahtui selkeä murros: viljanviljelystä siirryttiin karjan pitoon. Voimakkaan muutoksen taustalla oli Pietarin markkinoiden luoma karjataloustuotteiden kysyntä.

Peltoalan kasvu tapahtui alkuvaiheessa luonnonniittyjen ja entisten kaskimaiden pelloksi raivaamisella. Uusi peltomaiden raivausaalto koettiin 1920- ja 1930-luvulla, jolloin etenkin Pohjois-Karjalassa peltoala kasvoi lähes kahdella kolmanneksella, luovutetussa Karjalassa hieman vähemmän. Maatalouden kehittämiseen erityisesti rajaseudulla kiinnitettiin erityistä huomiota 1920-luvulla aloittamalla erityinen "maataloudellinen rajaseutupolitiikka".

Viljelmien suuruuden mukaisesti luovutettu Karjala voidaan jakaa kolmeen yhtenäiseen ja toisistaan poikkeavaan alueeseen: Etelä-Kannakseen, Laatokan Karjalaan ja Raja-Karjalaan. Etelä-Kannaksella olivat ominaisia alle viiden hehtaarin kääpiö- ja pientilat. Laatokan Karjalassa olivat hallitsevina 5–10 peltohehtaarin pienviljelmät ja Raja-Karjalassa alle kolmen hehtaarin kääpiöviljelmät. Maanviljelyn tuloksellisuutta heikensi myös tilojen peltojen oleminen monessa eri palstassa, kuten aikaisemmin on tuotu esille.

Vaikka tilakokoluvut antavat luovutetun Karjalan maatalouden kehittymisestä varsin synkeän kuvan, maatalouden merkitys väestön elättäjänä kasvoi merkittävästi 1920- ja 1930-luvulla. Tämä näkyy siinä, että vuonna 1920 pääosa (80 prosenttia) luovutetun Karjalan kunnista oli viljanviljelyn suhteen alituotantoaluetta, mutta talvisodan syttyessä tilanne oli lähes päinvastainen, sillä yli kaksi kolmasosaa kunnista oli omavaraisia tai ylituotantoalueita. Peltoala asukasta kohden kasvoi kahdessa vuosikymmenessä 40 aarista 62 aariin. Peltoalalla asukasta kohden mitattuna Raja-Karjala oli edelleen luovutetun Karjalan alituotantoalue, jossa runsaasta raivaustoiminnasta huolimatta asukasta kohden peltoa tuli vain 39 aaria asukasta kohden talvisodan syttymisvuonna.

Pietarin markkinat suuntaavat maatalojen tuotantoa

Suomen maataloudessa tapahtui 1800-luvun jälkipuoliskolla merkittäviä muutoksia. Karjatalous kehittyi laadullisesti ja tuotannon määrä kasvoi nopeasti. Myös karjataloustuotteiden menekki ja kauppa lisääntyivät ja viljelijät alkoivat saada maataloudesta rahallisia tuloja.

Pietarin läheisyys vaikutti maatalouden rakennemuutokseen Suomen Karjalassa säteittäin. Mitä lähempänä Pietaria asuttiin, sitä varhaisemmin viljelijät siirtyivät karjan pitoon. Esimerkiksi Etelä-Karjalan ja Karjalan kannaksen alueen talonpojat olivat vanhastaan elättäneet itseään viemällä elintarvikkeita Pietariin. Tämä näkyy näiden seutujen maatalouden muutoksessa; viljanviljely vastasi maatalouden tuotosta vuonna 1880 enää viidenneksen osuutta ja samalla tasolla oltiin rajan sulkeutuessa vuonna 1918.

Pietarin suurkaupunki oli siten muuttunut maatalouden tuotannon jo 1880-luvulle tultaessa selkeästi kaupalliseksi ja sen mukana kaupallisesti merkittävämpi karjataloustuotanto oli saavuttanut hallitsevan aseman. Tuollainen tuotantotapa näyttää olleen kannattavaa, koska mitään merkittävää muutosta tuotantosuhteissa ei tapahtunut neljän vuosikymmenen aikana.

Sen sijaan mitä pohjoisemmaksi Suomen Karjalaa edetään, sitä selvempi muutos maatalouden rakenteessa tapahtui. Maatalouden tuotantosuunnan muutoksesta oli seurauksena viljaomavaraisuuden menettäminen suurimmassa osassa Suomen Karjalaa. Niinpä esimerkiksi pääosa Pohjois-Karjalaa oli vielä 1870-luvulla viljan ylituotantoaluetta, mutta vuosisadan vaihteessa alueelle jouduttiin tuomaan leipäviljaa lähes puolet koko kulutuksesta.

Ainoastaan peltoviljelyn kannalta parhaimmilla alueilla, kuten Kurkijoen ja Sortavalan kihlakunnissa, omasta pellostä saatiin normaaleina satovuosina riittävä sato asukkaiden elättämiseen. Viljantuonnin vähentämiseen tähdättiin myös ravintotottumuksien muutoksella, sillä perunan viljely yleisty nopeasti 1900-luvun alussa. Huonoin tilanne oli maanviljelyedellytyksiltään kaikkein heikoimmalla alueella Raja-Karjalassa. Siellä oma viljanviljely antoi parhainakin vuosina elantoa asukkailleen vain noin puoleksi vuodeksi eikä viljan ostamiseen karjataloudestakaan juurikaan saatu rahaa.

Suomen karjalaisten maataloustuotannon uudenaikaistumisen kärjessä oli erityisesti Karjalan kannas, jossa maatiloilla oli vähän peltoa. Pientilalliset kehittivät tuotantoaan kaupalliselle puolelle. Maitoa ja voita myytiin erityisen paljon jo 1860-luvulla Laatokan Karjalasta, ensin Viipuriin ja sitten Pietariin. Voin tuotanto lisääntyi, kun Karjalan rautatie valmistui Sortavalaan 1890-luvun alkupuolella.

Peruselinkeino uuden haasteen edessä

Lokakuun vallankumous 1917 katkaisi Itä-Suomen ja Viipurin läänin yhteydet Pietariin ja kaupallistuneen maatalouden piti etsiä markkinat lännempää. Uudeksi maataloustuotteiden markkina-alueeksi tuli teollistunut Länsi-Eurooppa, mutta sinne eivät kelvanneet samat vientiartikkelit kuin Pietariin. Kun Pietariin vietiin huonosti säilyviä tuoretuotteita, Länsi-Eurooppaan vietiin säilyviksi jalostettuja tuotteita ja Karjalan pitkälle edennyt maatalouden kaupallistuminen taantui muun maan tasolle.

Erityisesti siirtymävaiheessa Suomen Karjalan pientilavaltaiselle maataloudelle tuli vaikeuksia, mitä edisti erityisesti tilojen viljaomavaraisuuden menettäminen edeltävinä vuosikymmeninä. Ankarimmin rajan sulkeutuminen koetteli mm. Metsäpirtin, Johanneksen, Sakkolan, Raudun, Kivennavan, Uudenkirkon ja Kaukolan pienviljelijöitä, jotka olivat saaneet pääasialliset tulonsa maitokaupalla Pietariin ja huvila-asukkaille. Niille pitäjille, jotka olivat vieneet pääasiassa voita, muuttunut tilanne oli helpompi, sillä voita voitiin helposti viedä Viipuriin, jonne vuonna 1914 oli perustettu Valion maidonjalostuskeskus.

Välittömästi rajan sulkeutumista seuranneina vuosina yritettiin Laatokan Karjalassa luoda tasapainoinen maatalous, jossa niin viljanviljely kuin kotieläintalous olisivat kehittyneitä. Lisäksi pyrittiin välttämään yksipuolista lypsykarjanpitoon perustuvaa karjataloutta. Niinpä viljanviljelyssä tapahtui selvää tehostumista 1920- ja 1930-luvulla, sillä karjalaiset eivät enää voineet ostaa jauhoja ja viljaa Pietarista. Leipäviljan tuotannossa merkittävin muutos tapahtui vehnän viljelyn kohdalla, sillä vuonna 1929 vehnää korjattiin luovutetussa Karjalassa 1100:n ja vuonna 1938 jo 17 000 hehtaarin alalta.

Maalaisväestön toimeentulon haavoittuvaisuutta osoittivat yleismaailmallisen talouspulan synkimmät vuodet 1932–1935, jolloin Etelä- ja luovutetussa Karjalassa maatilojen ulosmittauksia ja pakkohuutokauppoja oli yli 17 000 tilalla ja näistä 3500 tilalla vaihtui omistaja. Tilojen huonoa kannattavuutta heikensi tuolloin maatilametsälöistä saadut niukat tulot metsäteollisuuden laman vuoksi.

1930-luvun viimeiset vuodet kehittivät kuitenkin maatalouden tuotantoa merkittävästi ja esimerkiksi Virostä tuodut suuret perunamäärät voitiin korvata kokonaan omasta maasta saadulla sadolla. Vuoden 1939 sato osoitti, että omavaraisuus lähes koko Suomen Karjalan alueella oli jo saavutettu.

Yleisestä kehityksestä poikkesi vain Raja-Karjalan alue, jossa omat leipäviljasadot antoivat elannon vain puolelle väestöstä. Huonoin tilanne oli Suojärvellä, jossa 9 tilaa 10:stä joutui ostamaan leipäviljaa.

Raja-Karjalan vastapainona oli kuuluisat viljapitäjät, kuten Jääski, Antrea, Kurkijoki, Sortavalan maalaiskunta jne, joista jo useina vuosina myytiin suuret määrät viljaa.

Suomen Karjalassa kotieläintalous oli muodostanut pientilojen päätuotantosuunnan. Tilanne jatkui samanlaisena 1920- ja 1930-luvullakin. Kotieläinten, varsinkin nautakarjan, luku peltohehtaaria kohden oli suuri ja viljelmien rahatuloista pääosa saatiin kotieläintuotteiden myynnistä. Maidontuotanto oli kohonnut vuoteen 1939 mennessä noin 1750 kiloon lehmää kohden ja luovutetussa Karjalassa tuotettiin yhteensä 240 miljoonaa kiloa maitoa.

Uusille sijoille

Laatokankarjalaisten elämä oli koko luovutettuun Karjalaan nähdenkin varsin hyvässä mallissa vuonna 1939. Asutus oli keskittynyt jo kivikaudesta lähtien kaikkein parhaimmille paikoille. Maa ja vesi antoi antimia jopa myytäväksi asti ja 1800-luvun lopulta lähtien Laatokan Karjalassa metsien merkitys teollisuuden raaka-aineena oli lisääntynyt voimakkaasti.

Kaikkialla Laatokan Karjalassa oli suuria puunjalostustehtaita, jotka antoivat työtä ja leipää niille, jotka eivät saaneet elantoa maataloudesta. Alueella oli 43.000 eri kokoista tilaa ja 192.000 henkeä, jotka oli asutettava supistuneeseen Suomeen.

Muuttoliikkeestä Karjalasta Savoan

Taustaa

Tämä kertomus on erittäin mielenkiintoisista väestöjen siirtymisistä, ensin Karjalasta Savoan, ja sitten Savosta Karjalaan, aikana noin 1400-1700. Lähteenä on pelkästään ja suoraan käytetty prof. Kauko Pirisen kirjoja Savon Historiasta (re:A95 ja :A7), joissa on laajat ja yksityiskohtaiset selvitykset savolaisista ja karjalaisista sukunimistä ja suvuista. Ko. kirjoista on poimittu ko. "tutkimus" tavoitteeseen liittyvät seikat ja lisätty omat kommentit kursiivilla.

Pirinen jakaa Savon kolmeksi alueeksi, joilla on erilainen asutushistoria, nimittäin:

- 1. Suur-Savon rintamaa: (karkeasti Mikkelin alue, ent. Savilahden pogosta)**
- 2. Itä-Savo eli Sääminki: (Savonlinnan)**
- 3. "pohjoinen reuna-alue": (Kuopion)**

Tarkastelu pohjautuu maakirjoihin: Savo v. 1541 ja Viipurin Karjala v. 1543. Käkisalmen/Laatokan Karjalasta ei ole samanveroista lähdettä. Sukunimistä ilmoitetaan tässä "tutkimuksessa" vain "tutuimmat" koskien Hiitolan-Kurkijoen sukututkimusta.

Tiivistelmä johtopäätöksistä

Savolaiset ovat voittopuolisesti itäsuomalaisia. Nähtävästi Savon asutus luontaisen väestönkasvun ohella lisääntyi Karjalasta tapahtuneen muuttoliikkeen vaikutuksesta. Sitä jatkui vielä verraten pitkälle keskiaikaan.

- Savon ja Viipurin Karjalan vanha sukunimistö, joka tunnetaan samalta ajalta 1540-luvulta, on suurelta osalta yhteistä
- Laatokankarjalainen muuttoliike, josta tosin aineiston niukkuuden vuoksi on vähemmän tietoa, on Säämingissä tuntuva, mutta väistynvä ilmiö
- Hämäläisten osuus - edelleen vaikeasti arvioitavissa - on ilmeisesti ollut verraten vähäistä ja on ulottunut pääasiallisesti vain vanhan Savilahden alueelle.

Savon asutushistorian kannalta tärkeä kysymys on, milloin tyhjiö on täyttynyt ja milloin alkanut pursua yli reunojen.

- Ilmeisesti täyttyminen on maakunnan eteläosien kohdalla tapahtunut jo ennen keskiajan loppua (ennen v. 1500) sekä
- purkautunut yli reunojen Itä-Hämeeseen ja nähtävästi myös Viipurin Karjalaan Taipalsaarelle saakka.

Asutuksellisen yhteyden varhaisuutta osoittaa se, että nimistön yhtenäisyys ulottuu Jääskeen ja Äyräpäähän, jotka ovat entisiä Novgorodin pogostoja, ja ei kait pogostoja perustettu erämaahan.

Asutuksen leviämisestä

Savossa on pitkin keskiaikaa käynnissä asutusrajan siirtyminen yhä pohjoisemmaksi. Uuden ajan alkuun mennessä uloimmat rönsyt ovat jo Ylä-Savossa ja ovat työntyneet maakunta-rajan ylikin Pohjanmaan puolelle.

- Savossa oli historiallisen ajan alussa vakinaista asutusta Savilahdessa, Juvalla sekä Sulkavan - Rantasalmen seutuvilla.

V. 1323 raja oli

- eteläosistaan savolaisille epäedullinen.

- pohjoisempana oli tilanne se että rajalla viitotettiin hämäläisten ja karjalaisten eräintressejä, tosin epämääräisesti. Niinpä Pohjois-Savosta näyttävätkin 1400-luvun alkupuolelle saakka kiistelleen hämäläiset ja karjalaiset savolaisten keskittyessä vielä Haukiveden eteläpuolisten alueiden asuttamiseen.

Sääminginsalo oli 1360-luvulla vielä asumaton mutta ei enää 1400-luvulla.

Sukunimiryhmät eri tuloalueilla

Suur-Savon rintamaa

Monikerroksisesta nimistöstä ei ole ollut mahdollista kiistattomasti kuoria esiin sellaisia sukuja, jotka ovat asuneet täällä jo historiallisen ajan alussa.

Voittopuolisesti väestö näyttää olevan (Viipurin)karjalaista alkuperää, sekä Karjalan Kannakselta että Vuoksenlaaksosta, jossain määrin Laatokan rannoilta saakka lähtenyttä. Keskiajan kuluessa tulee lisäksi Suur-Lappeelta ja Karjalan länsirannikolta saapunut aines. Suur-Savon nimistössä on sellaistaakin ainesta, jolle ei ole löytynyt vastinetta Karjalasta eikä muultakaan, mutta nämäkin nimet ovat aivan samaa tyyppiä kuin vanhimmat karjalais-tyyppiset nimet.

Esitetyt toista sataa nimi yhtäläisyyttä riittävät osoittamaan, että huomattava osa Savon ja Karjalan yhteisistä sukunimistä on vanhaa perua, jopa Pähkinäsaaren rauhan takaiseen aikaan palautuvaa. Äyräpääläinen nimistö on tässä vanhimmassa nimikannassa jonkin verran suurempi kuin jääskeläinen.

Kuriositeetti: ortodoksisia nimiä löytyy niin runsaasti, että jo 1200-luvulla Savilahdessa tapahtunut kastaminen tuntuu todennäköiseltä. Tätä tukee havainto, että ortodoksiperäisiä nimiä ei juuri esiinny myöhemmin asutetulla välialueella.

Karjalaisperäiset sukunimet

Kaikkiaan 80 kpl: mm. Ahonen, Arpiainen, Haapanen, Hiironen/Hiiri, Himanen, Hirvinen, Hyvärinen, Hyvönen, Häkkinen, **Härkönen**, Ihalainen, Ikonen, Kaipainen, Kaukonen, Kekkonen, Keronen, Kettunen, Kiiskinen/Kiiski, Kilponen, Konttinen, Kopsanen, Korhonen, Kurvinen, Kähkönen, Laukkanen, Launonen, Liukkonen, Meranen, Metsonen/Metso, Mielonen, Miettunen, Montonen/Monto, Oikarinen, Piskonen, Pullinen/Pulli, Puntanen/Punta, Pyykkönen, Pääkkönen, Rahunen, Rasanen,

Rastonen/Rastas, Riepponen/Reponen/Repo, Roininen, Sairanen, Toiviainen, Valkonen, Vepsonen/Vepsä.

Ortodoksiperäiset sukunimet

Kristillisperäisen, raamatullisiin tai pyhimysnimiin pohjautuva sukunimistö on aikaisintaan varhaiskeskiajalta. Sen vanhin kerrostuma ortodoksinen nimistö valaisee savolaisten käännättämistä kristinuskoon. Näitä on yli 30 nimeä, mm. Anttonen, Hokkanen, Huotari, Liimatainen, Ronkainen, Ruuskanen. Paikanimistä: Paukkunen, Homanen.

Muuperäiset sukunimet

- Ehkä germaanisiperäiset sukunimet, 10 kpl: mm. Manninen, Pulkkinen, Pölkkyinen, sekä Pylvänäinen, jota on myös Laatokan Karjalassa joten tuskin germaaninen.
- Paikannimiin kätkeytyvät, ilmeisesti keskiaikaiset, sukunimet v. 1561: (parikymmentä), mm. Kärki, Lempiäinen, Neuvonen.
- Käkisalmen Karjalassa tavatut savolaiset sukunimet ovat Hiitolan-Kurkijoen alueella vähän outoja.
- Vain Savosta, ei Karjalasta löytyviä sukunimiä: (lähes 60), mm. Parantainen, Siekkinen, Tiusanen, Väisänen.
- Vain Viipurin Karjalassa tavattavia sukunimiä: mm. Hänninen, Kauppinen (Kaupinpoika), Martikainen, Pellinen, Tapanainen.
- Saksalaisperäinen aines: mm. Hartikainen, Mannikainen, Rikkonen.

Itä-Hämeestä ja muista siirtymissuunnista

- Sukunimet, joita vain Itä-Hämeessä muttei Karjalassa: (noin 25), mm. Pajunen, Takkinen.
- Sekä Itä-Hämeessä ja Karjalassa tavattavat sukunimet: mm. Halinen, Halonen, Hyvönen, Lattunen/Lattu, Laukkanen, Pullinen, Puntanen, Toiviainen, Toivonen.
- Ortodoksiperäisiä: mm. Homanen, Huotarinen, Paukkunen.
- Läntisiä kristillisiä Savossa ja Itä-Hämeessä: mm. Heikkanen, Heiskanen, Innanen, Pellinen, Penttinen.
- Yleissuomalaisia: mm. Toiviainen, Toivonen.

Joitakin karjalaissukuja on muuttanut suoraan Itä-Hämeeseen, mahdollisesti jo 1100-luvulla, jolloin Päijänteen itäpuoliset seudut olivat novgorodilais-karjalaisen vaikutuksen alaisena.

Savolaisia on muuttanut myös Karjalaan, koska Savolainen-nimeä esiintyy. Savon lähitienoilla savolaisista ei käytetty ko. heimonimeä koska heidät tunnettiin jo niin hyvin.

Sääminki

Säämingin sukunimistön tarkastelu ei juuri tue käsitystä seudun asutuksen jääskeläisestä alkuperästä. Huolimatta siitä, että Jääski on lähin naapuri Viipurin Karjalan puolella, näyttää sekä äyräpääläinen että suurlappeelainen vaikutus jääskeläisen kanssa tasavertaiselta. Säämingissäkin on ryhmä nimiä, joita ei lainkaan tunneta Karjalasta. Vanha käsitys laatokankarjalaisesta vaikutuksesta pitää paikkansa sikäli, että sieltä saapunut asutusvirtaus on jättänyt jälkensä eritoten Kerimäen puoleen sekä Haapaveden ja Haukiveden rantoja pitkin pitemmällekin. Lopuksi itäinen aines on kuitenkin jäänyt vähemmistöön.

Karjalaisperäisiä

N. 50 kpl, mm. Akkanen, Karvinen, Kekäläinen, Kohonen, Kokkonen, Kontiainen, Kosonen, Kuikka, Kuokkanen, Kupiainen, Kurkinen, Loikkanen, Muhonen, Muukkanen, Mäkeläinen, Nenonen, **Partanen**, Pitkänen, Reponen, Saukkonen, Siiranen, Sopenan, **Taivainen**, Takkinen, Tervonen, **Teräväinen**, Turtinen, Tynkkynen, Valtonen, Vellonen, Vihavainen. Suvut ovat kotoisin Äyräpäästä (eniten), Jääskestä, Lappeelta ja rannikolta.

Ortodoksiperäisiä pitäjän itäosissa:

Mm. Haatanen, Hamunen, Jyrkinen, Kinanen, Komonen, Laamanen, **Liimatainen**, **Moilanen**, Mononen, Paakkunainen, Riikonen, Ropponen, Siitonen, **Silvennoinen**, Sinkkonen, Tiittanen, Tuunainen, **Holopainen**, Puustinen, Puhakka.

Muita:

- Vain Säämingissä: mm. Huuhkainen, Kammonen, Naukkarinen, Tervonen, Tolvanen.
- Germaanisperäisiä: mm. Jaatinen, Kaartinen, **Kemppinen**, Raatikainen.
(Germaanisperäinen **Auvinen** eli Auvoinen on oikeastaan tosivanha suomalainen.)
- Läntisiä kristillisiä vähän: mm. Heinonen.

"Pohjoinen reuna-alue"

Jo keskiajalla ko. reuna-alue oli etäällä Karjalan vaikutuspiiristä. Asutus on enimmäkseen saapunut tänne kahden edellä käsitellyn savolaisalueen läpi. tutkimuksessa vallitsevan käsityksen mukaan pohjoisen reuna-alueen asutus on alkuperältään pääasiallisesti suursavolaista.

Rantasalmen itälaidalla tulee kuitenkin vastaan itäinen asutusvirtaus, joka on joko pohjaltaan laatokankarjalaista tai jääskeläistä. Tälläkin alueella on huomattavan suuri oma asutus-kantansa. Karjalaisperäistä asutusta on tullut tänne sekä Suur-Savon halki että Säamingin kautta kulkevaa vesiväylää pitkin.

Rantasalmen tienoiden väestöllä on ilmeisesti vanha karjalainen pohja, jossa jääskeläinen aines on selvästi äyräpääläistä vahvempi. Suurlappealaisen aineksen varsin suuri osuus viittaa siihen, että muuttoa Viipurin Karjalasta on jatkunut pitkin keskiaikaa. Suurin osa muuttaneista on kuitenkin ollut Suur-Savosta ja vähemmässä määrin Säamingistä tulleita savolaisia. Itälaidalla tuntuu myös Säamingin poikki tullut laatokankarjalainen = ortodoksinen aines. Asutus on ilmeisesti edistynyt kerroksittain niin että pohjoislaidalle on aina tullut uusia sukuja. Erämaahan muuttajat eivät aina tule naapurustosta, vaan usein kauempaa aina Viipurin Karjalasta asti.

Erämaan reuna on täälläkin yhteisaluetta, jonne asettumiselle ei kaukaisimmellekaan tulokkaalle pantu esteitä. Vanhalla jo 1700-luvulla muistiin pannulla perimätiedolla, jonka mukaan suurin osa Kuopion pitäjän suvuista on tullut Jääskestä, on täten tietty perusta.

Karjalaisperäiset

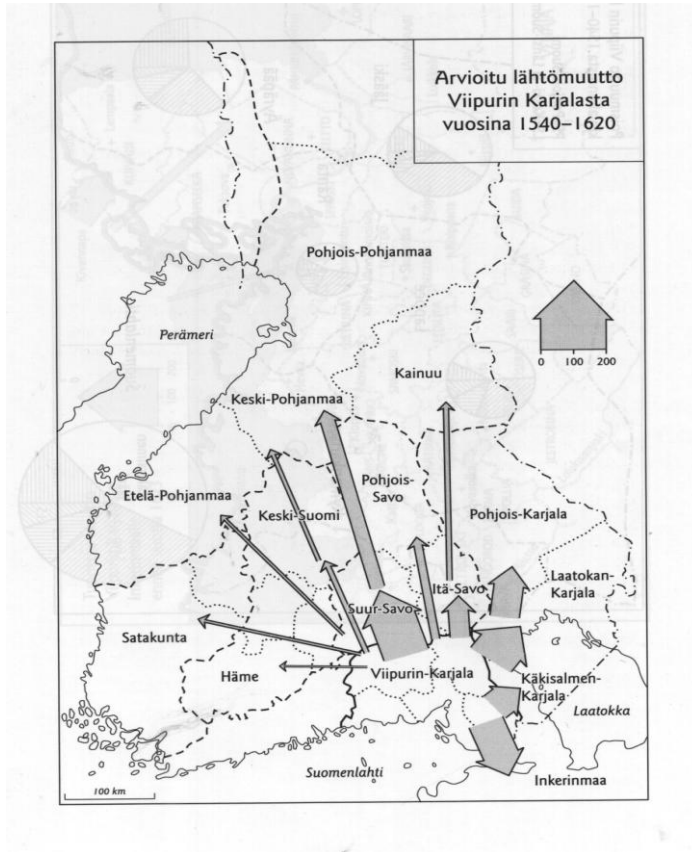
N. 50 kpl, mm. Karhunen, Karvonen, Kettunen, Kukkonen, Kuronen, Leskinen, Malinen, Mustonen, Määttänen, Oravainen, Rautiainen, Roihiainen, Torvinen, Turpeinen, Utriainen, Könönen.

Ortodoksiperäisiä

Mm. Juvonen, Koistinen, Taskinen, Torhonen, Vatanen, Venäläinen, Vepsäläinen, Kirkinen, Litmanen, Suhonen.

Muita:

- Vain alueella tavattuja: mm. Luttinen.
- Kristillisperäisiä mm. Heiskanen, **Immonen**, Jäppinen, Pentikäinen, **Lukkarinen**.
- Germaanisperäisiä tai kaupunkikulttuurisia: mm. **Asikainen**, Hakulinen, Halttunen, **Hiltunen**, Kallinen, Karvinen, Kinnunen, Tuovinen.
- Hämäläissuunnalta: mm. Halonen, Kärkkäinen.

Kartta 5. Arvioitu lähtömuutto Viipurin Karjalasta vuosina 1540-1620

Muutto Savosta ennen Stolbovan rauhaa 1617

1500-luvun suuri ekspansio

Savo oli 1540-luvulla vielä osittain uudisasutusalueita, painopiste etelässä.

Uudisasutusta tapahtui vielä vanhoissakin pitäjissä 1560-luvulla ja Keski-Savossa 1570-luvun alkupuolelle saakka.

Savolaisten siirtyminen maakuntarajan yli pohjoiseen oli alkanut jo uuden ajan ensi vuosikymmeninä, mutta vasta läntisen portin avautuminen, lupa siirtyä Hämeeseen, teki lähtömuuton 1560-vulta lähtien todelliseksi joukkoliikkeeksi.

Suunta Käkisalmen Karjala

Aluksi oli karkaamisia valtakunnan rajan yli, vain hajatapauksia (parikymmentä?).

Tilanne muuttui toiseksi 1580-luvulla, kun Pitkän (=Vanhan?) Vihan (=Pohjoismaiden 25-vuotinen sota, 1570-95) aikana Käkisalme v. 1580 valloitettiin. (K.:n kaupunki ja Laatokan länsirannikko miehittiin mutta Laatokan pohjoispuoli jäi Moskovan valtaan).

Jo pari vuotta valloituksen jälkeen 1583 kuningas antoi suostumuksensa Käkisalmen läänin asuttamiseen. Ensi sijassa sinne oli sijoitettava siellä olevia sotamiehiä sekä lisäksi Jääskestä, Äyräpäästä ja Savonlinnan läänistä sellaisia talonpoikia, joille ei riittänyt omaa maata, mutta joilla oli tarpeellinen karja.

Ensimmäiset 1590-92. Tulijoita Veijalan kappelissa varsinkin Ilmeen kylässä ... varsinkin Hiitolan, Änkilän ja Oravaniemen kylissä. Hiitolaan ja Ilmeelle saapuneet olivat etupäässä länsikarjalaisia, mutta joukossa voi olla jokunen savolainen.

Muuton olisi pitänyt pysähtyä Täyssinän rauhaan 1595, mutta niin ei tapahtunut vaan karkulaisuus kiihtyi nuijasotaa (=1596) seuranneina raskaina vuosina. (Pien-Savosta karkasi (katso taulukko alla) vv. 1600-02 104 (perhettä?) ... (tuloalue Hiitola ja Parikkala) ... savolaisia on Parikkalan ohi valunut jokunen K.:n Elisenvaaran tienoille saakka: Ruotsalainen, Kukkonen, Karvinen.

Taulukko 4. Vanhoja valikoituja savolaisia sukunimiä, joita myös Kurkijoella:

Sukunimi	maakirjan vuosiluku taloja tai ruokakuntia			onko Karjalassa
	1541	1562	1614	
Ahokainen	-	-	2	Ahokas Hiitolassa
Akkanen	2	1	2	Hiitolassa
Auvinen	11	9	18	
Barckare	-	-	1	Parkkari/Parkkali (?)
Eerikäinen	2	4	2	Hiitolassa
Hakulinen	18	18	15	Kurkijoella
Halvardinen	1	1	-	Har(a)valtinen Kurkijoella
Hamunen	3	3	11	Kurkijoella
Hannukainen	-	-	1	Hiitolassa, aluksi Kurkijoella
Hartikainen	3	-	5	Hartikka Kurkijoella
Heinonen	29	40	16	Kurkijoella
Heiskanen	10	7	10	
Hiironen	13	11	2	Hiiri
Hirvonen	19	29	25	

Hokkanen	3	3	13	
Huotari	3	6	3	Hiitolassa
Huttunen	6	8	17	
Huuhkainen	1	3	2	Huuhka Hiitolassa
Häkkinen	14	18	14	
Hänninen	14	14	13	Kurkijoella
Härkönen	22	25	19	
Immonen	15	16	11	Kurkijoella
Inkinen	13	15	11	Kurkijoella
Innanen	2	1	1	Kurkijoella
Jaatinen	19	24	20	
Julkunen	1	1	3	Julku Kurkijoella
Jyrkinen	6	4	3	Hiitolassa
Kaartinen	14	15	18	Kurkijoella
Kaikkonen	10	8	1	
Kainulainen	1	-	1	
Kaipainen	30	29	30	
Kammonen	4	6	5	
Kanunkinen	-	-	1	Kurkijoella
Karvinen	3	6	5	Hiitolassa
Karvonen	9	1	3	
Kauppinen	19	30	27	
Kekäläinen	1	1	4	Kekäle Kurkijoella
Kemppinen	4	5	2	
Keronen	7	7	6	
Kesonen	-	1	-	
Kiiskinen	16	16	26	Kiiski Kurkijoella
Kohonen	6	2	2	Koho Kurkijoella
Kokkonen	11	6	16	Kokko
Konttinen	12	11	12	Hiitolassa
Kosonen	10	19	19	
Kuikka	4	3	5	
Kukkonen	15	18	15	
Kuokkanen	4	8	10	Kurkijoella
Kuparinen	-	1	1	Kurkijoella
Kurki-nen	8	7	16	
Kuronen	8	9	9	
Kärkkäinen	4	6	14	
Könönen	-	-	2	Kurkijoella
Laamanen	31	17	17	
Lattunen	5	3	2	Lattu Hiitolassa ja Kurkijoella
Laukkanen	11	17	18	
Litmanen	-	-	1	Kurkijoella
Loikkanen	1	-	-	
Luostarinen	10	14	7	Kurkijoella
Luukkanen	13	14	18	
Mannikainen	14	5	4	
Manninen	14	23	14	Hiitolassa
Martikainen	9	13	11	
Mertainen	-	1	-	Merta Kurkijoella
Mielonen	15	16	13	Kurkijoella
Miettinen	-	4	6	Kurkijoella
Miikkulainen	2	5	9	Kurkijoella ja Hiitolassa
Moilanen	8	7	8	
Montonen	8	10	5	
Munck	-	-	2	
Mustonen	17	15	12	Kurkijoella
Mäkeläinen	2	4	9	Kurkijoella

Naukkarinen	2	6	11	Hiitolassa
Nenonen	1	1	2	Kurkijoella
Neuvonen	-	-	1	Kurkijoella
Paakkinen	4	4	3	
Paju(nen)	2	6	3	Paju Kurkijoella
Pellinen	14	11	2	Kurkijoella
Piskoinen	11	9	6	Hiitolassa
Pitkänen	16	15	13	
Pulkinen	12	11	16	
Puntanen	18	11	4	Punta Kurkijoella
Purhonen	2	3	6	
Pääkkönen	4	8	18	
Rastonen	4	6	10	Rastas Hiitolassa ja Kurkijoella
Rautiainen	10	9	9	
Reponen	3	4	6	Repo Kurkijoella
Riekkinen	1	-	-	
Riikonen	5	5	6	Hiitolassa
Roininen	2	3	2	Hiitolassa
Ronkainen	3	4	4	
Ropponen	3	5	4	Kurkijoella
Rouhiainen	2	2	5	Kurkijoella
Saukkonen	5	8	7	
Sihvonen	4	7	10	Kurkijoella
Siiraniemi	2	4	4	Siira Kurkijoella
Silventoinen	6	12	24	Kurkijoella
Sinkkonen	3	7	4	Kurkijoella
Suutarinen	3	4	8	Kurkijoella
Taivainen	1	1	3	Kurkijoella
Takkinen	13	10	12	
Tanninen	2	2	7	Hiitolassa
Tapanainen	2	2	1	
Taskinen	5	7	10	Kurkijoella
Teräväinen	1	1	1	Kurkijoella/Parikkalassa
Toiviainen	4	48	31	Hiitolassa, myös kurkijoella
Tonttinen	-	1	-	Tontti Hiitolassa ja Kurkijoella
Torvinen	6	6	4	Kurkijoella
Tukiainen	8	9	6	Tukia Kurkijoella
Turpeinen	6	4	2	Kurkijoella
Utriainen	18	13	8	Kurkijoella
Vahtinen	-	-	2	Hiitolassa ja Kurkijoella
Valtonen	4	3	2	Kurkijoella
Vihavainen	8	5	4	

Taulukko 5. Savosta itärajan yli karanneita 1557-1617:

Hakulinen	2
Heinonen	1
Hirvonen	3
Jaatinen	6
Jyrkinen	5
Kaartinen	2
Kauppinen	1
Kokkonen	1
Kosonen	5
Kuikka	3
Kuokkanen	1
Kurkinen	1
Laamanen	1

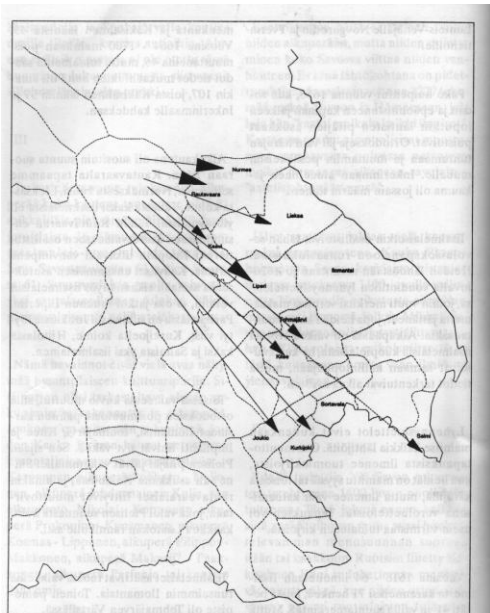
-

Laukkanen	2
Moilanen	2
Naukkarinen	2
Pitkänen	1
Pulkkinen	2
Rautiainen	2
Ropponen	1
Silventoinen	3
Takkinen	1

Muuttoliikkeestä Savosta Karjalaan

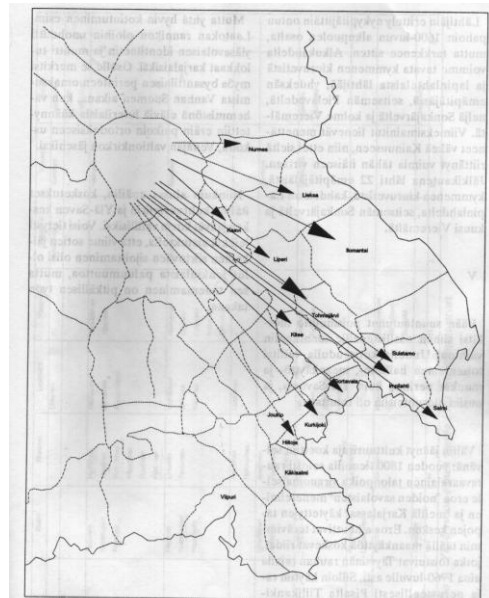
Sukunimien kehitys

- Savolainen sukunimistö näyttää valtaosaltaan olevan muinaiskarjalaista perua
- savolaiset ovat tuoneet nimensä jo tullessaan
- suomalais-karjalaisissa nimissä on tallella hyvinkin vanhaa heimoperintöä
- Sellaisina on pidetty mm. eläinaiheisia nimiä
 - varsinkin suurten metsäneläinten nimet saattavat olla sukujen vanhoja totemeja, mytologisia, ehkä palvottujakin kantaisiä
- Karjalassa nämä nimet usein esiintyivät sellaisinaan, mutta Savossa tavallisimmin nen-päätteisinä
- lintujen nimet ovat sellaisenaan tai -nen-päätteellä varustettuina erittäin suosittuja Karjalassa
 - (onpa myös väitetty että eläin(suku)nimet, varsinkin lintu(suku)nimet, ovat perua aina itämerensuomalaisten kielten syntyajoilta asti!)
- huomattakoon samalla että saksalaisilla ja venäläisillä on myös runsaasti eläin(suku)nimiä

Kuva 4. Muutto Iisalmesta itään vuosina 1620 - 1651.

54

Kuva 5. Muutto Iisalmesta itään vuosina 1652 - 1700.

55

Kartat 6-7. Muutto Iisalmesta itään vuosina 1620-1700

(Kaksinimisiä Rantasalmella 1608 mm. Lattunen eli Lyytikäinen (Lyytikäinen on muuten Ludvigista.) Juvalla 1576 Kemi-Rastonen. Suur-Savoön Sysmästä Lattunen ... 1552 Pien-Savossa Lattunen ...

Rajako railona aukeaa?

Raja-Karjala ja sen yhteydet yli itärajan 1880-luvulta 2 maailmansotaan

Raja-Karjala oli lähes Uudenmaan kokoinen alue Laatokan pohjoispuolella. Siihen kuului kuusi kuntaa: Impilahti, Korpiselkä, Salmi, Soanlahti, Suistamo ja Suojärvi. Vuosisadan vaihteessa alueella oli 35 000 asukasta ja talvisodan syttyessä lähes 60 000. Suomalaiset kiinnostuivat Raja-Karjalasta autonomian ajalla etsiessään suomalaisuuden juuria. Alueelta löydettiin runonlaulajia, ortodoksisen uskon tunnustajia, karjalan kieltä puhuvia, karjalaista rakennusperinnettä jne. Raja-Karjala joutui myös venäläisten huomion kohteeksi erityisesti sortovuosien aikana. Suomessa oli Venäjän imperiumin reuna-alueista vähiten venäjänkielistä väestöä. Tämän vuoksi Suomesta piti etsiä venäläisten oikeuksien tueksi suurempi väestöryhmä. Sellaiseksi sopi luontevasti Suomen ortodoksinen väestö.

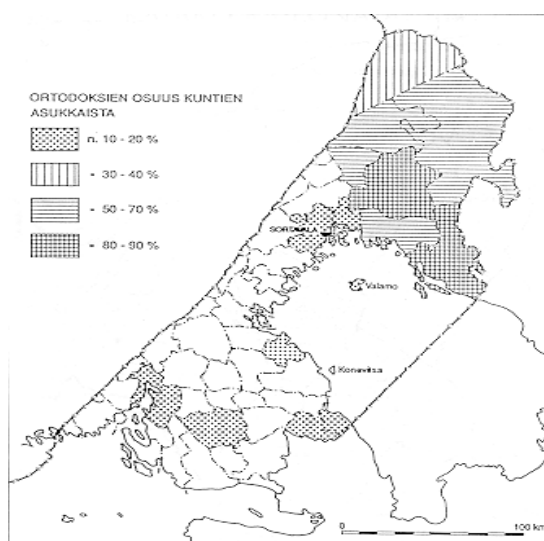
Venäläiset katsoivat, että vain Raja-Karjalassa oli säilynyt oikea, ortodoksinen usko ja venäläinen elämäntapa. Siksi alueen elämänmuodon peruspiirteiden säilyttäminen oli tärkeää. Rajakarjalaisten kulttuuritausta merkitsi sortokausien aikana niin venäläisten kuin suomalaisten "lähetystyön" alkua alueella. Venäläiset perustivat alueelle venäläisiä kouluja ja venäläistivät ortodoksisen kirkon toiminnan (venäläisen papiston nimittäminen, slaavinkieliset jumalanpalvelukset, juliaaninen kalenteri). Sortavalasta johdetut "kareliaanit" tekivät puolestaan luterilaista lähetystyötä ja perustivat suomenkielisiä yksityiskansakouluja. Venäläiset näkivät ns. "suursuomalaisen propagandan" Karjalassa systemaattisena taisteluna venäläistä vaikutusta vastaan. Erityisen huolestuneita he olivat siitä, että Suomesta tulleiden virkamiesten ja luterilaisten käsiin siirtyi kunnallishallinto ja että asiat käsiteltiin suomeksi. Varsinainen "taistelu Karjalasta" käytiin kuitenkin perusopetuksen järjestämisessä. Venäläistämistoimien tuloksena rajakarjalaisten lapsista jo puolet kävi venäläisissä kouluissa toisen sortokauden lopulla.

Venäläisten pelkäämä suomalais-kansallinen herätystyö Raja-Karjalassa ja Venäjän puoleisessa Aunuksen Karjalassa ei tehonnut kuin pieneen väestönsaan. Tavallisen rajakarjalaisen rahvaan suomalaisuuden ja venäläisyyden ihannointi rajoittui siihen, mistä hankkia vuoden ajaksi tarvittavat elintarvikkeet, oma maatalous kun ei yleensä tuottanut riittävästi. Kun viljan osto kävi helpoimmin Aunuksesta ja Pietarista, rajakarjalainen lähti liikkeelle näihin suuntiin. Tutkimustulokset vahvistavat tämän tosiasian; vuosittain otettiin Raja-Karjalasta 2000-3500 passia Venäjälle. Lisäksi yhtä monet lähtivät ilman passia työhön ja elintarvikkeiden hankintaan samaan suuntaan.

Kartta 8. Raja-Karjalan alue Suomen Karjala voidaan jakaa moniin eri alueisiin ennen talvisotaa. Varsinkin yhteiskuntatieteilijät käyttävät kartan esittämää aluejakoa. Hallinnollisesti Raja-Karjalaan kuului Salmin kihlakunta.

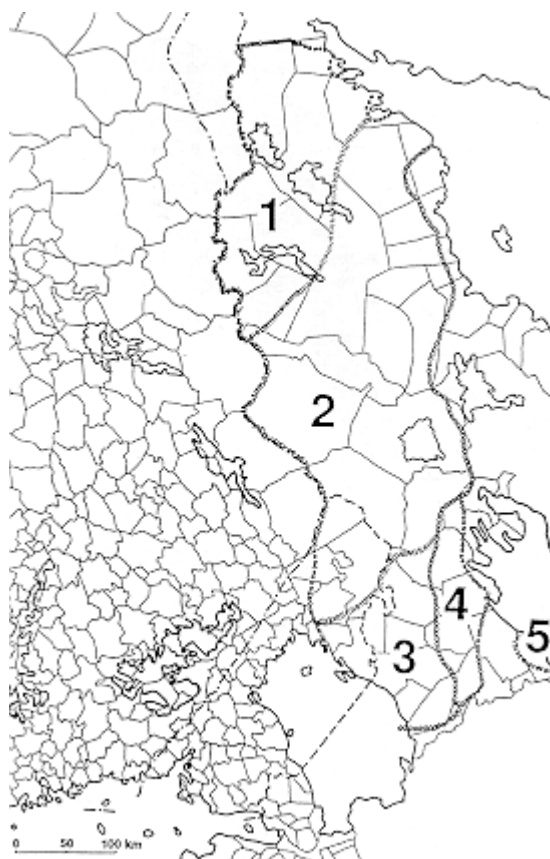
Pietarista tuotiin Raja-Karjalan väestön elättämiseen vuosittain noin 5000 tonnia erilaisia viljatuotteita (jyviä, jauhoja, ryynejä). Esimerkiksi salmilaisella Hosainoffin kauppahuoneella oli vuosisadan vaihteessa noin 100 laivaa (höyryhinaajia ja proomuja), joilla Pietariin vietiin sahatavaraa ja halkoja ja paluulastina tuotiin pääasiassa ruisjauhoja. Salmista ja Suojärveltä oli tiiviit yhteydet myös Aunuksen Karjalaan ja sen pääkaupunkiin Petroskoihin. Myös tältä suunnalta tuotiin paljon elintarvikkeita, erityisesti Aunuksen kaupungista valmista leipää. Pitkärannan laaja teollisuus viime vuosisadan lopulla toi alueelle myös paljon venäläisiä työntekijöitä.

Kartta 9. Ortodoksiväestön osuus Luovutetussa Karjalassa v. 1939. Raja-Karjalassa asui talvisodan syytymisvuonna oin kaksi kolmasosaa Suomen ortodokseista (n. 75000 henkeä).

Aiemmin Raja-Karjala oli saanut juuri teollisuustoiminnan kautta venäläiset yhteisöt, kun Pitkärantaan ja Suojärven Karatsalmen kylään (Annantehtaan rautaruukki) tuotiin paljon venäläisiä maaorjia.

Suomen itäraja vuosisadan vaihteessa muistutti siten sodanjälkeisen Suomen länsirajaa, jossa rajan pinnassa asuvilla on ollut mahdollisuus liikkua naapurin puolelle ja omaksua mieleisiään vaikutteita. Rajaseudulla, etenkin Salmissa, Suojärvellä sekä osittain Impilahdella ja Suistamolla rajalinja ei erottanut väestöä Venäjän puoleisesta Aunuksesta. Alueet muodostivat tiheän kontaktikentän. Kiinteitä yhteyksiä täydensi tiivis sukulaisverkosto, sillä avioliitot rajakarjalaisten ja aunukselaisten välillä olivat yleisiä. Joinakin vuosina jopa viidenneksessä Suojärven ja Salmin avioliitoista toinen aviopuolisoista oli Aunuksesta. Väestön puhuma karjalan kieli sekä ortodoksinen uskonto lujittivat myös yhteyttä. Alueen kiinteyttä kuvaa esimerkiksi se, että rajakarjalaiset jopa esittivät vuonna 1912 Suomen ja Venäjän välisen tullirajan siirtämistä karjalaisten ja suomalaisten asuma-alueen rajalle eli Raja-Karjalan länsirajalle.

Karttaan on merkitty itämerensuomalaisten kielimuotojen levinneisyys Neuvosto-Karjalan alueella: 1 = vienalaismurteet eli pohjoiskarjala. 2 = eteläkarjala. 3 = aunukselaismurteet eli livvin kieli. 4 = lyydiläismurteet. 5 = vepsän kieli.

Kartta 10. Karjalan kielen puhuma-alueet. Pääosa Raja-Karjalasta kuului karjalan kielen käyttö-alueeseen. Karjalan kielen eri murteita puhuttiin Raja-Karjalassa. Eteläosassa, Impilahdella, Salmissa ja Suojärven

Hyrskylän kylässä (liitettiin Salmista Suojärveen v. 1931) puhuttiin livvin kieltä eli aunukselaismurteita ja pohjoisosassa (Korpiselkä, Suistamo ja Suojärvi, eteläkarjalan murretta. Talvisodan syttyessä RajaKarjalassa karjalan kieltä puhui vielä noin 40000 asukasta. Lisäksi noin 5000 Aunuksen ja Vienan pakolaista puhui karjalaa. Nykyään Suomessa on enää noin 4000-5000 henkeä, jotka ymmärtävät tai puhuvat karjalaa.

Vilkaaseen liikkumiseen rajan yli liittyi väistämättä myös laajaa salakuljetusta. Sen estäminen kahden tulliaseman pienellä henkilökunnalla oli täysin mahdotonta. Virtelän tullipäällikön toteamus vuosisadan vaihteessa kuvaakin viranomaisten kannalta lähes epätoivoista tilannetta: "varsinkin praasniekkojen aikana viina virtaa rajan yli kuin kosken virta... tarvittaisiin joka 100 m päähän vartijat, jotta rajaa pystyttäisiin tehokkaasti valvomaan...".

Salakuljetus lisääntyi erityisesti ensimmäisen maailmansodan aikana. Sodan köyhdyttämään Aunuksen kelpasi kaikenlainen tavara elintarvikkeista kankaisiin. Aunukselta puolestaan tuotiin varsinkin hevosia. Esimerkiksi Leppäniemen tullipäällikön mukaan vuosien 1916-1917 vaihteessa kolmessa kuukaudessa yksistään Suojärven kautta salakuljetettiin Suomeen yli kolmetuhatta hevosta, jotka kaupattiin eteenpäin pääosin Korpiselän markkinoilla.

A. Vuodet 1880-1918. Raja-Karjala oli rajan sulkeutumiseen asti (v. 1918) kiinteästi sidoksissa Venäjään. Salmista ja Impilahdelta oli tiiviit taloudelliset yhteydet Pietarin suuntaan.

Kartta 11. Raja-Karjalan taloudelliset ja väestölliset vaikutusalueet v. 1880-1939.

B. Vuodet 1919-1939. Rajan sulkeutumisen jälkeen yhteydet Venäjälle katkesivat. 1 = Suojärven sahateollisuusalue, 2 = Pitkärannan puunjalostusalue ja Salmin sahateollisuusalue, 3 = Suistamon sahateollisuusalue, 4 = Puunhankinta-alueina toimineet Korpiselän ja Soanlahden metsät.

Kartta 12. Raja-Karjalan taloudelliset ja väestölliset vaikutusalueet v. 1880-1939.

Periaatteessa Suomen itsenäistyminen sulki rajan vuonna 1918. Raja-Karjalassa tämä merkitsi nälänhädän syntymistä, kun elintarvikkeita ei enää saatu Pietarin ja Aunuksen suunnalta. Käytännössä ei liikennettä itään päin voitu estää. Rautaesirippu jäi raolleen. Kansalaissodan aikana elintarvikkeiden hankinta muualta Suomesta oli vaikeaa ja niinpä vuosina 1918-1919 rajakarjalaiset pyrkivät edelleen hankkimaan viljaa Aunuksesta. Ongelmana oli, ettei Aunuksestakaan saatu riittävästi elintarvikkeita. Seuraukset näkyivät aliravitussa väestössä, sillä kulkutaudit tekivät tuhoaan. Sotatila pahensi asiaa, kun Raja-Karjalassa oli paitsi rajavartiojoukkoja myös 3000 Aunuksen retkeen osallistunutta sotilasta. Rajavartiosotilaat ja Aunuksen retkeläiset levittivät aliravitun väestön keskuuteen espanjantautia, joka teki tuhoisaa jälkeä.

Bolshevikivallankumouksen leviäminen Aunuksen Karjalaan sai aikaan pakolaisaallon Suomeen vuosina 1919-21. Suurimmillaan Raja-Karjalassa oli yli 3000 aunukselaista. Näistä noin 2000 jäi pysyvästi asumaan alueelle. Osa oli tavallaan paluumuuttajia, sillä monella pakolaisperheellä jompikumpi aviopuolisoista oli syntynyt Raja-Karjalassa ja avioitunut Aunukseen.

Pakolaisista suurin osa sai elantonsa Raja-Karjalan teollisuuskeskuksissa: Suojärven Suvilahden sahoilla ja Pitkärannan puunjalostusteollisuuden palveluksessa. Moni jäi myös odottamaan Venäjän olojen normalisoitumista rajan pinnassa olleisiin kyliin. Pakolaisten sopeutumisessa Raja-Karjalaan ei ollut suuria ongelmia, sillä tulokkaat tunnustivat samaa uskoa ja puhuivat samaa karjalan kieltä. Vasta taloudellinen lamakausi 1930-luvun alussa nostatti erityisesti Salmissa pakolaisvastaisuutta. Pahimman työttömyyden aikana salmilaiset vaativat jopa pakolaisten karkottamista kunnan alueelta. Työllisyysilanteen parannuttua vuonna 1933 pakolaisiin kohdistunut kauna väheni.

1920-luvulla Raja-Karjalan väestö piti edelleen yhteyttä sukulaisiinsa Aunuksen Karjalassa. Suojeluskunnat, etsivä keskuspoliisi ja yleisesikunta käyttivätkin hyväkseen

rajakarjalaisten ja pakolaisten asiantuntemusta Aunuksen olojen selvityksessä. Vasta 1920-luvun kuluessa yhteyden pito rajan toiselle puolen vähentyi.

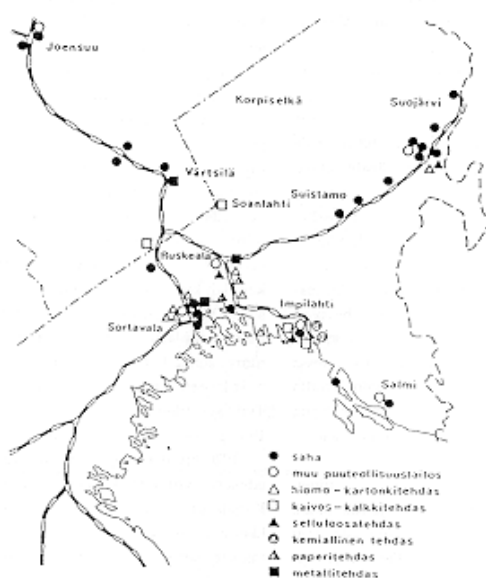
Tähän vaikutti rajanvartiointin tehostuminen molemmin puolin. Lisäksi Neuvostoliitto pyrki tyhjentämään raja-alueet alkuperäisestä väestöstä. Näin Raja-Karjalan väki vasta pakon edessä alkoi kääntyä Suomen suuntaan.

1920- ja 1930-luvulla Raja-Karjala luterilaistui. Talvisodan syttymisvuonna Suojärven väestöstä jo kolmasosa oli luterilaista; Suomen itsenäistyessä alue oli lähes kokonaan ortodoksinen. Toisenlainen kehityssuunta tapahtui Salmisissa. Salmisissa luterilaisen väestön poismuutto oli suurta varsinkin 1930-luvulla, jolloin alueen teollisuustoiminta loppui lähes kokonaan Hosainoffien sahaustoiminnan päättymisen (1929) jälkeen. Vuonna 1939 Salmisissa oli luterilaisia vain noin kymmenesosa koko kunnan väestöstä.

Raja-Karjalan kääntymiseen Suomeen päin vaikutti myös liikenneyhteyksien parantuminen. Erityisesti rautatien rakentaminen Karjalan radalta Matkaselästä Suojärvelle 1920-luvun alussa merkitsi käännekohtaa Raja-Karjalan historiassa. Radan valmistumisen jälkeen v. 1922 Suojärvi teollistui ja siitä muodostui Suomen suurimpia sahatteollisuusalueita. Metsäteollisuuden nousukausi 1920-luvulla toi puolestaan Suojärven koskemattomat metsävarat yrittäjien tietoisuuteen. Suojärven radan varteen syntyi nopeassa tahdissa toistakymmentä suurta ja keskisuurta sahaa. Syntyi "Suojärvi-kuumeena" tunnettu ilmiö. Sen seurauksena Raja-Karjalaan tuli vuosittain kymmeniä tuhansia metsätyöntekijöitä kaikkialta Suomesta. Ilmiö synnytti Suojärvelle radan varteen Suvilahden taajaman.

Se rakennettiin lähes asumattomaan korpeen. 1930-luvun lopulla Suvilahden yhdyskunnassa oli jo yli 5000 asukasta ja palvelutaso oli kehittynein koko Raja-Karjalassa.

Salmín ja Sortavalan kihlakuntien teollisuuslaitokset 1920-luvun lopulla.

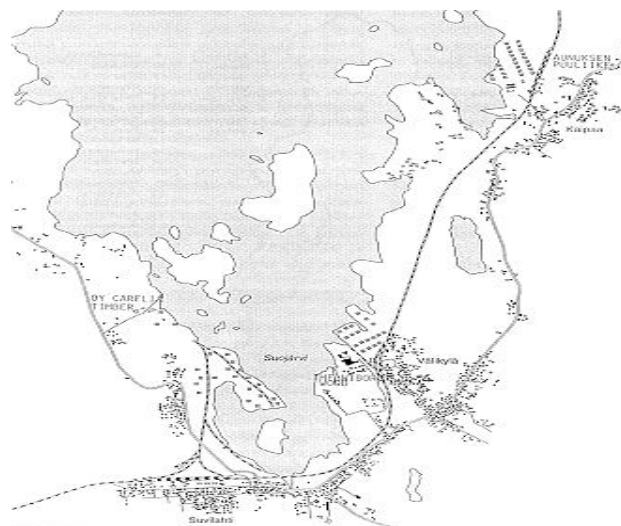

Kartta 13. Raja-Karjalan teollisuus. Suojärven radan varteen syntyi runsaasti sahatteollisuutta.

Suojärvestä kehittyi Karjalan Klondyke, jossa sahatteollisuuden loivat muut kuin Suomen suurimmat puunjalostusyhtiöt. Erityisesti "Suojärven keisarinnaksi" aikunut kirjailija Hella

Wuolijoki teki merkittävän päivätyön aluksi Oy Carelia Timber Ab:n Litsman sahan ja myöhemmin Aunuksen Puuliikkeen johtajana. Wuolijoen tavoitteena oli saada yksinoikeus Venäjän Karjalan metsien hyväksikäyttöön. Työssä hän aikoi käyttää hyväksi kansankomissaari Gyllingin ystävyyttä.

Suojärven suurteollisuutta ylläpiti myös Aunuksen puolelta Suojärvelle muuttanut Beljajeffien kauppiassuku. Heidän perustamanaan Suojärven Välikylässä toimi The Wiborg Wood -yhtiö, joka jalosti suojärveläistä puuta sahassa, laatikkotehtaassa ja 1937 perustetussa selluloosatehtaassa.

Kartta 14. Suojärven teollistuminen synnytti Suvilahden taajaman. Kolmen kylän alueelle (Kaipaa, Liete, Eloniemi) syntyneessä taajamassa oli talvisodan syttyessä noin 6000 asukasta. Vuonna 1918 kylissä oli vain hieman yli 300 asukasta. Taajama muodostui pääosin muualta Suomesta muuttaneesta luterilaisesta väestöstä. Suvilahti oli Viipurin läänin yksi kehittyneimmistä keskuksista 1930-luvulla.

"Suojärvi-kuumeen" seurauksena Raja-Karjalan väestöpohja luterilaistui selvästi, mikä puolestaan alkoi pikkuhiljaa murentaa karjalais-ortodoksisista kulttuuria. Selvimmin tämä näkyi seka-avioliittojen yleistymisenä, ortodoksisesta kirkosta eroamisena ja ortodoksitapojen poisjäämisena. Muutoksen suuruutta ei kuitenkaan ole syytä liioitella vielä 1930-luvulle tultaessa.

Laatokan pohjoispuolella Impilahden Pitkärannasta kehittyi puunjalostusalue, jossa selluloosan tuottamisella oli keskeinen asema, Salmi puolestaan jatkoi satavuotisia perinteitään sahateollisuuden alalla. Suojärven radan varrella myös Suistamolalle perustettiin monia suuria sahoja. Korpiselkä ja Soanlahti jäivät vaille suurempaa teollisuutta ja näiden alueiden metsiä käytettiin hyväksi paitsi Raja-Karjalan teollisuuslaitoksissa myös muualla Suomessa. Erityisesti Tolvajoen vesistöä myöten tukkeja uitettiin Pielisjoen vesistöön ja sieltä eteenpäin Kymenlaaksoon Enso-Gutzeitin tehtaille.

1920-luvun lopulla alkoi lama. Se iski kaikkein voimakkaimmin sahateollisuuteen. Puusta elävä Raja-Karjala joutui tämän vuoksi erityisiin vaikeuksiin. Sahat toinen toisensa jälkeen menivät konkurssiin, kantohinnat romahtivat ja teollisuus- sekä metsätyöläisten palkkataso laski. Velkaantuneet maatilat joutuivat vasaran alle ja ennen kokematon suurtyöttömyys levisi alueelle. Kuntien köyhäinhoitomenot kasvoivat niin suuriksi, että niiden hoitaminen tuotti vaikeuksia.

Laman aikana luvattomat rajan ylitykset lisääntyivät. Neuvostoliittoon muutti silloin noin 12000-15000 suomalaista. Heistä noin 3000 ylitti rajan Raja-Karjalan alueelta. Ylittäjistä suurin osa oli alueelle muualta tulleita metsätyömiehiä, jotka eivät saaneet omaa metsäpalstaa tai jotka pettyivät pienentyneisiin palkkatuloihin. Osa oli myös selvästi tehnyt päätöksensä rajan ylittämisestä jo ennen Raja-Karjalaan tuloa.

Vuosi 1939 oli koko karjalaisen heimon historiassa käännekohta. Ennen talvisodan syttymistä evakuoitiin lähes kaikki Viipurin läänin rajaseutujen asukkaat. Poikkeuksen muodosti ns. Hirsylän mutkan ja eräiden muiden Suojärven kylien siviiliväestö, joka jäi venäläisten vangeiksi sodan alkupäivinä. Selvää vastausta vaille on jäänyt, miksi 1800 ihmistä jätettiin evakuoimatta. Yhdeksi syyksi on arveltu, ettei marraskuun lopulla vielä uskottu sodan syttymiseen. Jotkut syyttävät sisäministerinä tuolloin ollutta Urho Kekkosta suojärveläisten rajakyläisten evakuoimatta jättämisestä. Toiset pitävät Viipurin läänin maaherraa Arvo Manneria syypäänä.

Suojärveläiset siviilivangit saivat elää omilla tiloillaan helmikuun 1940 alkuun saakka. Venäläisten suurhyökkäyksen alkaessa vangit siirrettiin Interposolkan ja Kaimaojan vankileireille. Toukokuun lopulla 1940 suojärveläiset luovutettiin takaisin Suomeen, ja karanteenileirin jälkeen vangit saivat palata suojärveläisten evakuointialueille. Leireiltä jäi palaamatta 15 perhettä, jotka valitsivat vapaaehtoisesti Neuvostoliiton kansalaisuuden. Lisäksi vankeusaikana kuoli kymmenkunta henkeä.

Jatkosodan aikana rajakarjalaiset pääsivät palaamaan takaisin kotiseuduilleen, mutta kesällä 1944 asuinalueet piti luovuttaa jälleen Neuvostoliitolle. Siitä lähtien rajakarjalaiset ovat asuneet siirtolaisina Kanta-Suomessa. Rajakarjalainen maatalousväestö sijoitettiin maanhankintalain sijoitus suunnitelman mukaisesti pääasiassa Pohjois-Karjalaan, Pohjois- ja Etelä-Savoon, Kainuuseen ja Pohjois-Pohjanmaalle. Teollisuustyöväki puolestaan hakeutui Kymenlaakson ja Keski-Suomen teollisuusalueelle.
